

3

OSMANLI ARAŞTIRMALARI

III

Nesir Heyeti — Editorial Board

HALİL İNALCIK — NEJAT GÖYÜNÇ

HEATH W. LOWRY

THE JOURNAL OF OTTOMAN STUDIES

III

İstanbul - 1982

Wolf-Dieter Hütteroth, *Türkei* (Türkiye), Wissenschaftliche Buchgesellschaft, Darmstadt 1982, XXI+548 sahife, 3'ü renkli 116 harita, plan veya şekil.

Eser, Werner Storkebaum tarafından yayınlanan *Wissenschaftliche Länderkunden* (İlmi coğrafya) dizisinin 21. cildini teşkil etmektedir. Kitabın arka kapığında da belirtildiği gibi, E. Banze'nin *Die Türkei* (Braunschweig 1916) adlı eserindenberi Türkiye'nin coğrafyasını bütünü ile kapsayan bir eser yazılmamıştır. Banze'ninki de Osmanlı Türkiyesi'ni ihtiva etmektedir. Bu bakımdan, Türkiye coğrafyası hakkında bir çok araştırmalar yayınlanmakla beraber, Türkiye'yi bütünü ile inceleyen bir kitabın yazılmasını halen Erlangen Üniversitesi'nin Türkiye ile ilgili yayınları ile de tanınan ünlü coğrafyacı Prof. Dr. Wolf-Dieter Hütteroth üstlenmiştir. Eser yirmi yıllık bir çalışmanın ürünüdür.

Oniki ana bölüme ayrılan *Türkei*, bir coğrafya kitabı olarak yalnız Türkiye'nin jeolojik durumunu, yer şekillerini, iklimini, bitki örtüsünü, beşeri ve iktisadi coğrafyasını ihtiva etmemekte, daha «Der Staat Türkei in seiner Umgrenzung und Lage» (s. 1-26) bölümünden başlayarak bir çok kısımlarda tarihi bilgileri de kapsamaktadır. Prof. Hütteroth'un değindiği tarihi bilgiler arasında Türkiye (Turkey, Turchia, la Turquie) ve Kleinasien gibi deyimlerin çok eski devirlerdenberi nasıl bir anlam değişikliğine maruz kaldığı (s. 14-16) örneğinde olduğu gibi toponomik konular, Anadolu'nun tarihöncesi devirlerden itibaren yerleşim yerleri, bu arada M.Ö. 8.-7. binlere inen kültürler, Hitit, Frik, eski Grek yerleşme yerleri, Hellenistik ve Roma kültürleri, Anadolu'ya Türklerin gelişleri, yerleşmeleri, Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması (s. 172-201) gibi derin ihtisas ve bilgi isteyen konular da yer almaktadır. Yazar yeni Türkiye'nin, yani Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu da bahis konusu ederken, Birinci Dünya Harbi'nin ve Millî Mücadele yıllarının bazı olaylarına ve hudut meselelerine de eğilmektedir (s. 1-14). Bu kadar eski devirlere kadar inilen açıklamaların yanında Cumhuriyet devrinde gerek şehirleşme, gerekse tarım ve sanayileşme ve çeşitli alanlardaki alt-yapı çalışmalarının gelişmesine de yer verilmekte, hatta «Das Großprojekt am Euphrat» (s. 353-356) bahsinde Güney Anadolu Sulama Projesi (GAP) adını verdiğimiz² Urfa ve Harran ovalarını sulama çalışmalarına da değinilmektedir. Böylelikle Prof. Hütteroth'un *Türkei* adlı uzun emek mahsulü olan bu eseri ülkemizin en eski tarihinden gelecekteki gelişmesine kadar hemen her şeyini bir araya derlemektedir. Kitabı, birbirinden güzel ve anlamlı, açıklayıcı kroki, çizim ve haritalar zenginleştirmektedir. Doğal olarak da bu kadar geniş tutulan eserin bazı eksikliklerinin olması da beklenir. Meselâ bibliyografyada R.C. Jennings'in «Urban Population in Anatolia in the Sixteenth Century: A Study of Kayseri, Karaman, Amasya, Trabzon and Erzurum» (*JMBS*, 7, 1976, s. 21-57) adlı makalesinden faydalandığı görülmekte, fakat Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfus

1 Prof. Hütteroth'un Türkiye ile ilgili yayınlarının bir listesi, s. 518'de verilmektedir.

2 Kayhan Sağlamer, «GAP mucizesi», *Milliyet*, 2-5 Temmuz 1982 tarihli nüshalar.

araştırmalarının öncüsü Ömer Lütfi Barkan'ın aynı konuda birkaç defa Türkçe ve Fransızca yayınlanan bir araştırması («Essai sur les données statistiques des registres de recensement dans l'Empire Ottoman aux XVe et XVIe siècles» *JESHO*, I [1959], 9-36) ve diğer bazı önemli çalışmalar (meselâ: Leila Erder, Suraiya Faroqhi, «Population Rise and Fall in Anatolia 1550-1620», *Middle East Studies*, XV [1979], 322-345; aynı yazarlar, «The Development of the Anatolian Urban Network during the Sixteenth Century», *JESHO*, XXIII, 265-303) ihmal edilmiş görünmektedir. Eser basımına 1 Nisan 1980'de verildiği için tabii olarak baskısı sırasında yayınlanan bir makalenin (Stanford J. Shaw, «Ottoman Population Movements During the Last Years of the Empire, 1885-1914: Some Preliminary Remarks», *The Journal of Ottoman Studies/Osmanlı Araştırmaları* I [1980], s. 191-205) görülebilmesi veya bibliyografyaya eklenmesi mümkün olmamıştır.

Türkçe kelime ve deyimlerden bazılarının da biraz tashihi gerekir: *Devlet-i Al-i Osmaniye* yerine *Devlet-i Aliyye-i Osmaniye* (s. 1), Uzun Hasan *Karakoyunlu* yerine Uzun Hasan *Akkoyunlu* (s. 197), Winterlager karşılığı «Kışla» değil «Kışlak» (s. 204)³, *millet-e Zadika* değil *millet-i Sadıka* (s. 282) gibi.

Prof. Hütteroth'un 1977'de yayınlanan *Historical Geography of Palestine, Transjordan and Southern Syria in the Late 16th Century* adlı kitabı, o zaman büyük yankılar yapmıştı. Osmanlı Tahrir Defterleri'nin verilerinin haritaya dökülmesi bu tür çalışmalarda yeni bir çığır açacak nitelikte görülmüştü (*Osmanlı Araştırmaları*, I, 284-287). Bu defa da *Türkei*, zengin, tarihin derinliklerinden istikbaldeki gelişme planlarına kadar uzanan muhtevası, birbirinden mükemmel harita, kroki, grafik ve şekilleri ile, sade coğrafyacıların değil, tarihçilerin de alâkasını çekecek ve eleştirilecek, büyük akisler uyandıracak örnek bir eser olmuştur. Bu baskının kısa zamanda kapışılacağına şüphe etmemelidir. Yukarıdaki bir iki küçük eksiklik ve Türkçe yanlışlarının da dile getirilmesinden gaye, yeni baskılarında bunlardan kaçınılmasına yardımcı olmaktadır. Prof. Hütteroth bu son kitabı ile Türkiye Coğrafyası çalışmalarına yeni boyutlar kazandıracak müstesna bir âbide, dev bir temel eser vücuda getirmiştir. Kendisini candan kutlamak bir borçtur.

Nejat Göyünç

3 «Kışla» kelimesinin Almanca karşılığı «Kaserne»dir.